

СЪОТВЕТСТВИЕТО НА БЪЛГАРСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И СЪДЕБНА ПРАКТИКА С УСТАНОВЕНИТЕ СТАНДАРТИ ПО ОТНОШЕНИЕ ПРИЛАГАНЕТО НА ЧЛ. 8 ОТ ЕВРОПЕЙСКАТА КОНВЕНЦИЯ

ВЪВЕДЕНИЕ

Чл. 8 е един от най-свободно формулираните и същевременно един от най-обхватните текстове в Европейската конвенция. Той включва няколко тясно свързани помежду си права – правото на зачитане на личния живот, правото на зачитане на семейния живот и неприкосновеността на дома и кореспонденцията – които са били тълкувани широко от органите по Конвенцията. От една страна, широкото тълкуване се налага от неяснотата на понятието “зачитане”. От друга страна, динамичният прочит на чл. 8 отразява и адаптивността на органите в Страсбург, които непрекъснато пригаждат подхода си към еволюцията на концепциите за личен и семеен живот и се опитват да запазят Конвенцията като “*жив инструмент*”, който прави защитата практическа, ефективна и съобразена с особеностите на съвременното.

Поради широкия обхват на чл. 8 изчерпателното излагане на всички въпроси, свързани с него, е невъзможно в рамките на настоящия доклад и не отговаря на целта му. Затова съзнателно ще се ограничим до детайлно обсъждане само на тези аспекти на чл. 8, които имат директна връзка с анализа на конкретни области на българското законодателство и практика, където проблемите са най-неотложни и най-чести. Въпреки това сме на мнение, че кратко представяне на дефинициите на понятията за личен живот, семеен живот, дом и кореспонденция по Европейската конвенция, както и на подхода, наложен от Европейския съд, към въпросите по чл. 8, е важен за всяко бъдещо прилагане на тези основни принципи към конкретната ситуация в България.

ОСНОВНИ ИДЕИ И ОБЩИ НАСОКИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ЧЛ. 8

А. Правото на зачитане на личния живот

В многобройните си решения по чл. 8 Европейският съд непрекъснато е подчертавал, че понятието за “личен живот” не подлежи на изчерпателна дефиниция. Досега Съдът е приемал, че в неговия обхват влизат проблеми, свързани с физическия и моралния интегритет на личността, самоличността, сексуалния живот и личното пространство. В този смисъл правото на зачитане на “личния живот” обхваща правото на личен живот, правото да се създават и развиват отношения с други лица, особено в емоционалната област, без държавна намеса, както и правото на всеки да определя, развива и реализира идентичността и личността си както намери за добре.

Б. Правото на зачитане на семейния живот

Правото на зачитане на семейния живот, вплътено в чл. 8 от Конвенцията, цели главно защита на целостта на семейната единица. Въпреки че като цяло се

приема, че съдържанието на понятието “семејство” се свежда до основната група – съпруг, съпруга и издържаните от тях деца (включително извънбрачните и осиновените), практиката на органите в Страсбург постепенно разширява тълкуването на понятието, така че сега то обхваща отношенията с братята и сестрите¹ и в някои случаи с бабите и дядовците² или роднините по сребрена линия,³ когато определени факти, като финансова или психологическа зависимост, показват, че съществуват *де факто* семеен живот. Органите по Конвенцията са постановявали, че *де факто* семейни отношения могат да възникват и когато страните живеят заедно без брак⁴ (децата, родени от подобни връзки, са част от семејството от момента на раждането им) и дори когато страните нито са сключили брак, нито живеят заедно по време на раждането на детето.⁵ По-нататък, макар че плановете да се сключи брак не означават, че страните водят семеен живот, ползващ се със закрила по Конвенцията, според Съда не всеки планиран семеен живот остава извън обсега на чл. 8.⁶ В този смисъл Съдът е приемал, че отношенията между затворници и техните годеници⁷ или между хомосексуални партньори⁸ попадат в сферата на личния живот и поради това се ползват със съответната защита. Така че, докато съществуването на законно сключен брак има значение за определянето дали има нарушение на чл. 8, всекидневният *де факто* семеен живот – основан на всякаква близост, независимо кръвна или чрез брак, регулирана от закона или не – надделява за окончателния анализ. Общо взето, Съдът преценява всяко твърдение, че е наличие семеен живот поотделно, за да определи дали има намеса в семейния живот по смисъла на чл. 8.

V. Правото на зачитане на неприкосновеността на дома

Според тълкуването на органите по Конвенцията правото на зачитане на неприкосновеността на дома включва както елементи на *правото на собственост*, така и *неимуществени елементи*. Въпреки че повечето жалби, свързани с правото на собственост, попадат в обсега на чл. 1 от Протокол 1 към Европейската конвенция, определени жалби – особено свързаните с разумните очаквания за сигурност на жилището – могат да повдигнат въпроси по чл. 8.

Тук трябва да се отбележи, че чл. 8 не гарантира правото на дом,⁹ нито на конкретен дом.¹⁰ Нито пък правото на зачитане на дома във физическия смисъл

¹ *Мустахим с/у Белгия (Moustaquim v. Belgium)*, Решение от 18 февруари 1991 г.

² *Вермер с/у Белгия (Vermeire v. Belgium)*, Решение от 29 ноември 1991 г.

³ Решение по делото *Бойл (the Boyle case)* от 28 февруари 1994 г. (в този случай жалбоподателят се оплаква, че няма достъп до племенника си, който е настанен в социално заведение).

⁴ *Джонстън и други с/у Ирландия (Johnston and Others v. Ireland)*, Решение от 18 декември 1986 г.

⁵ *Берехаб с/у Холандия (Berrehab v. Netherlands)*, Решение от 21 юни 1988 г.; *Кийган с/у Ирландия*, Решение от 26 май 1994 г.

⁶ Решение по делото *Абдулазиз, Кабалес и Балкандали (the Abdulaziz, Cabales and Balkandali judgement)*, 28 май 1985 г. (в това дело някои от жалбоподателките са сключили брак, но не могат да водят нормален семеен живот заради ограничителните имиграционни закони на Великобритания, които не позволяват на съпрузите на жалбоподателките да се присъединят към тях в страната).

⁷ *Уейкфорд с/у Великобритания (Wakeford v. the United Kingdom)*, Решение от 1 октомври 1990 г.

⁸ *X. с/у Великобритания (X. v. the United Kingdom)*, Решение от 14 май 1986 г.

⁹ *X. с/у Германия (1956) (X. v. Germany)*, 1 Yearbook 202 (делото е по твърдение, че чл. 8 изисква страните членки да предоставят дом на бежанец).

¹⁰ *Бъртън с/у Великобритания (Burton v. the United Kingdom)*, Решение от 15 септември 1995 г. (делото е по жалба на циганка, която твърди, че има право да прекара последните си дни в каравана според циганската традиция).

може във всеки случай да бъде отделено от правото на семеен или личен живот. По тези причини органите в Страсбург обикновено преценяват последиците от посягателствата върху дома във връзка с въздействието им за лицето и семейството, което живее там.

Сред неимуществените аспекти на правото на неприкосновеност на дома са тези, свързани с екологичните опасности и нарушаването на обществения ред, както и с претърсванията и конфискациите. И въпреки че чл. 8 споменава конкретно само дома като място, което се ползва със защита, Съдът е тълкувал това понятие широко и е включил в него бизнес-помещенията, използвани за професионална дейност,¹¹ както и, в някои случаи, местата за паркиране на каравани.¹²

Г. Правото на зачитане на неприкосновеността на кореспонденцията

Органите в Страсбург приемат широка дефиниция на понятието “кореспонденция” по чл. 8. Смята се, че то включва писмени материали, включително изпратени по пощата, както и телефонни разговори¹³ и частни радио сеанси.¹⁴ Повечето жалби пред Европейския съд във връзка с намеса в правото на лична кореспонденция са от затворници или във връзка с технологии за наблюдение, като например телефонно подслушване.

Д. Общи принципи за тълкуване на чл. 8

Гаранциите по чл. 8 не само изискват договарящите страни да се въздържат от всякаква намеса в защитените права, но водят и до позитивни задължения за държавите, страни по Европейската конвенция. В частност, държавите са задължени да вземат необходимите мерки, за да не позволяват неоправдана намеса в правата, гарантирани от чл. 8, и да осигурят зачитането им от страна на органите на властта, независими организации и частни лица. “Неоправдана намеса” в отделните права по чл. 8, т. 1 е всяка намеса, която не отговаря на изискванията на чл. 8, т. 2, т.е. не е “предвидена в закона” или “необходима в едно демократично общество” за една от целите, изброени в тази алинея. Дори ако може да бъде оправдана в обществен интерес, всяка намеса трябва да удовлетвори и изискването за пропорционалност, т.е. не трябва да бъде непропорционална на преследваната цел. В тези установени рамки обаче, когато става дума за позитивни задължения, страните имат значителна свобода на преценка по отношение на избора на най-подходящия начин, по който да регулират проблемите, засягащи личния и семейния живот, дома и кореспонденцията.

СКОРОШНИ РЕШЕНИЯ НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Резюмирането на следните, сравнително нови решения на съда в Страсбург срещу България, е сметнато за необходимо за целите на настоящия доклад по две причини. От една страна, решенията по делата *М. Ч.* и *Ал-Наушиф* са от възлово значение в практиката на Европейския съд по тълкуването и прилагането на чл. 8

¹¹ *Нимец срещу Германия (Niemetz v. Germany)*, Решение от 16 декември 1992 г.

¹² *Бъккли срещу Великобритания (Buckley v. the United Kingdom)*, Решение от 25 септември 1996 г. (делото е по жалба на циганка, чийто традиционен начин на живот е свързан с живеене в каравани. Тя твърди, че отказът на властите да ѝ разрешат да се установи на място за паркиране на каравани, защото това не отговаря на благоустройствените планове, нарушава правото ѝ неприкосновеност на дома.)

¹³ *Клас и други (Klass and Others judgement)*, Решение от 6 септември 1978 г.

¹⁴ No 8962/80, Dec. 13.5.82, D.R. 28.

от Конвенцията. От друга страна, тези две конкретни решения изкарват на бял свят специфични проблеми в сега действащото българско законодателство и съдебна практика, които, доколкото сме информирани, все още не са адекватно решени. Въпреки че, доколкото разбираме, се правят все по-сериозни стъпки, за да се осигури изпълнение на тези решения на Съда в Страсбург във вътрешното право, изглежда са необходими допълнителни реформи, за да се приведат приложимото законодателство и съдебната практика в съответствие с изискванията на европейската система.

Делото *Ал-Нашиф с/у България* (решение от 20 юни 2002 г.) е по повод депортацията на апатрид от територията на българската държава по съображения за национална сигурност. Жалбоподателят и съпругата му, и двамата без гражданство, се установяват в България през 1992 г. и получават разрешения за постоянно пребиваване. Малолетните им деца са родени и получават образование в България и имат българско гражданство. През 1999 г. разрешението за пребиваване на жалбоподателя е оттеглено на основание чл. 40, ал. 1, т. 2 и чл. 10, ал. 1, т. 1 от Закона за чужденците в Република България /ЗЧРБ/, предвиждащи отмяна на разрешение за пребиваване на чужденец, който представлява заплаха “за сигурността или интересите на българската държава”. В заповедта за отмяна не се съдържат никакви подробности за заплахата, която се твърди, че представлява Ал-Нашиф. Малко след това жалбоподателят е задържан и впоследствие депортиран. Съпругата и децата му първоначално остават в България, но тъй като в отсъствието на Ал-Нашиф нямат достатъчно средства, за да живеят, доброволно емигрират. В жалбата до Европейския съд, се твърди, че българските власти са извършили произволна намеса в правото на семеен живот на жалбоподателя и на семейството му в противоречие с чл. 8 от Конвенцията. След като без трудности установява, че Ал-Нашиф, съпругата му и двете им малолетни деца са имали близки лични връзки и съответно се ползват от правото на зачитане на установения им семеен живот по смисъла на чл. 8, Европейският съд стига до извода, че изгонването на Ал-Нашиф от страната, където живеят най-близките му роднини, представлява намеса от страна на българските власти в правото, гарантирано му по чл. 8(1). Въпреки че жалбоподателят е депортиран на базата на съществуващи правни разпоредби, Съдът не счита, че намесата наистина е била “предвидена в закона”. Обосновавайки този извод, Съдът отбелязва, че *дори когато става дума за национална сигурност, концепциите за законност и върховенство на закона в едно демократично общество изискват мерките, засягащи фундаментални човешки права, да бъдат преразгледани в състезателно производство пред независим орган, компетентен да ревизира причините за решението и съответните доказателства – ако е необходимо, с необходимите процесуални гаранции за защита на класифицираната информация.* Тъй като обаче по българското право Министерството на вътрешните работи е оправомощено да издава заповеди за депортация, без да следва никакво състезателно производство, без да дава каквито и да е мотиви за решенията си и без каквато и да е възможност решенията да се обжалват пред независим орган, Съдът стига до извода, че депортирането на Ал-Нашиф е било разпоредено в рамките на правен режим, който не предлага необходимите гаранции срещу произвол. По тази причина, Съдът смята, че намесата в семейния живот на жалбоподателя не може да се смята основана на правни разпоредби, които отговарят на изискванията на Конвенцията за законност.

С оглед на конкретния случай, описан по-горе, трябва да се подчертае, че Европейската конвенция не гарантира на чужденците правото да влизат и да

пребивават в държава по техен избор. Ако някой бъде експулсиран или не бъде допуснат в дадена държава обаче, могат да възникнат проблеми по чл. 8, когато подобни мерки водят до разделяне на семейството. В случаи, когато е подадена жалба във връзка с правото на семеен живот по чл. 8, Съдът първо проверява дали членовете на семейството, за което става дума, наистина водят семеен живот по смисъла на чл. 8. Това означава жалбоподателите да докажат, че по времето на намесата, от която се оплакват, или малко преди това, са били в близки отношения и са живели заедно. В случай, че партньорите не са сключили брак или вече не живеят заедно, фактът, че имат деца, които издържат, също ще бъде фактор за определяне дали има намеса в “семеен живот”. След това Съдът разглежда въпроса дали семейството е могло да бъде запазено, като се установи в друга държава, тъй като Конвенцията гарантира семеен живот като такъв, но не включва правото да се избере конкретна държава, където семейството да се установи. Факторите, които Съдът взема предвид, за да определи къде може да се установи семейството, включват, освен всичко друго, връзките, които членовете на семейството имат в определена държава – например колко роднини имат и колко близко е родството им, какви са отношенията, колко дълъг е бил престоят им; също така знанието на езиците, които се говорят в страната, и всякакви пречки (културни, социални, икономически или политически), които биха могли да усложнят преместването. Въпреки че по принцип Съдът признава, че като експулсират чужденци или да отказват достъп до територията си, държавите преследват законната цел за превенция на престъпността и защита на общественения ред, общественото здраве и морал, той твърдо е установил в практиката си, че всяка намеса в семеен живот, дори и необходима в едно демократично общество, трябва да е стриктно пропорционална на преследваната цел. Съответно, Съдът изисква от държавите да вземат предвид фактическите обстоятелства на всеки отделен случай, свързан с имиграция и семейни въпроси, и да търсят справедлив баланс между всички засегнати интереси. Ако липсва такъв баланс, въпреки широката свобода на преценка, предоставена на държавите в областта на регулирането на имиграцията, Съдът най-вероятно ще намери нарушение на чл. 8.

Освен по делото *Ал-Нашиф*, в което Европейският съд се занимава с въпроса за семеен живот в контекста на имиграцията, наскоро България бе осъдена за нарушение на чл. 8, а именно на правото на личен живот и по-специално на неговия аспект, свързан с физическата цялост, по възлово дело, касаещо вътрешното право и подхода на властите по отношение на изнасилването.

В делото *М. Ч. с/у България* (решение от 4 декември 2003 г.) жалбоподателката, 14-годишно момиче, повдига оплакване, че българското право и съдебната практика не предоставят ефективна защита срещу изнасилване и сексуално малтретиране, като твърди, че предмет на наказателно производство са само тези случаи, в които може да се докаже, че жертвата се е съпротивлявала активно. Тя заявява, че за разследващите власти е била жертва на “изнасилване по време на среща”, тъй като не е имало видими следи от използване на принуда. В резултат не е било предприето адекватно разследване на твърденията ѝ. Пред Европейския съд жалбоподателката заявява, че държавата не е изпълнила позитивното си задължение да защити личния ѝ живот и да осигури ефективни правни средства за защита в това отношение.

В решението си Съдът отбелязва, че позитивното задължение на държавата, неотменима част от правото на ефективно зачитане на личния живот по чл. 8, може да включва и регулирането *дори на отношенията между частни лица*.

Докато изборът на средства за осигуряване на изпълнението на чл. 8, когато става дума за действия на други частни лица, по принцип се обхваща от свободата на държавите на преценка, ефективното възпиране на подобни тежки престъпления като изнасилването, които засягат ключови аспекти на личния живот, изисква ефективно наказателно право. В това отношение националните власти са задължени да обръщат специално внимание на положението на непълнолетните и другите уязвими лица, които имат особено силна нужда от ефективна защита.

Съдът отбелязва още, че в хода на развитието на съвременната концепция за изнасилването се забелязва ясна и стабилна тенденция на отказ от формалистичните дефиниции и тесните тълкувания в съответната част от правото. Съдът е на мнение, че като се има предвид еволюцията на дефиницията на изнасилването на национално и международно равнище, изискването жертвата да е оказала физическа съпротива вече е премахнато от законите на европейските държави. Вместо това като елемент от състава на престъплението изнасилване се приема липсата на съгласие.

По отношение на ситуацията в България Съдът отбелязва, че Наказателният кодекс не изисква физическа съпротива от страна на жертвата и съответно дефинира изнасилването по начин, който не се различава от формулировката в законите на останалите страни членки на Съвета на Европа. Като приема това обаче, Съдът изтъква, че не е получил от правителството копия нито от съдебни решения, нито от правни публикации, които ясно да опровергават рестриктивния подход в наказателното преследване при изнасилване. Освен това Съдът приема факта, че *огромното мнозинство от решенията на българския Върховен съд, които се отнасят до изнасилване, са за изнасилване, съпроводено с употреба на значителна сила*, за индикация, че повечето от случаите, в които не е била приложена физическа сила или тя е била незначителна, не стигат до българските съдилища. Също така, недостатъчните усилия на разследващите органи да проверят достоверността на противоречивите твърдения на предполагаемите извършители, се дължат според Съда на убеждението им, че когато няма “директно” доказателство за изнасилване, те не могат да докажат, че е отсъствало съгласие и следователно това, което очевидно се е случило, се смята за “изнасилване по време на среща”.

Съзнавайки, че на практика понякога може да се окаже трудно да се докаже отсъствие на съгласие, ако липсват “директни” доказателства за изнасилване като следи от насилие, Съдът подчертава, че властите са длъжни все пак да проучат всички факти и да вземат решение на базата на всички съпътстващи обстоятелства. Във всички подобни случаи *разследването и заключенията му трябва да са фокусирани върху въпроса за отсъствието на съгласие*. Тъй като това не е направено в случая на жалбоподателката, Съдът заключава, че България не е изпълнила позитивните си задължения както по чл. 3, така и по чл. 8 от Конвенцията.

В резултат на решението *М.Ч. срещу България*, Министерството на правосъдието заяви, че е издало указания към националните следствени органи и прокуратурата да се запознаят с принципите, изложени от Европейския съд във въпросното решение, и да вземат нужните мерки за спазването на тези принципи на практика. За съжаление обаче, към настоящия момент не разполагаме с информация какви конкретни действия (ако има такива) са били предприети от следствените органи и прокуратурата с оглед практическото изпълнение на указанията на Министерството на правосъдието. Ето защо не можем да установим дали България все още е в нарушение на чл. 8 в това отношение или не.

В периода 2004 – 2006 г. Европейският съд е постановил четири нови решения по случаи на твърдени нарушения на чл. 8 от Конвенцията от страна на българската държава. По делото *Джангозов*¹⁵ (решение от 8 юли 2004 г.), като установява нарушение на чл. 6, т. 1, гарантиращ правото на справедлив процес в разумен срок, Европейският съд приема, че в конкретните обстоятелства по случая не е необходимо да разглежда също и оплакването по чл. 8. По делото *Казакова*¹⁶ (решение от 22 юни 2006 г.) оплакването за твърдено нарушение на правата на жалбоподателката по чл. 8 е било обявено за недопустимо.

По делото *Михайлова срещу България*¹⁷ (решение от 12 януари 2006 г.) Европейският съд не е намерил нарушение на чл. 8 във връзка с оплакването на жалбоподателката, че националните власти не са изпълнили съдебно решение, предоставящо ѝ упражняването на родителските права върху малолетната ѝ дъщеря, и в крайна сметка са дали попечителството на бащата на детето. В решението си Съдът е подчертал, че пропускът на властите да изпълнят съдебно решение, целящо събиране на семейството, *не би могъл автоматично* да доведе до заключението, че е налице пропуск да бъде изпълнено позитивно задължение по чл. 8 от Конвенцията. Той е отбелязал, че задължението на националните власти да съдействат за събирането на семейството не е абсолютно и че особено, когато става въпрос за деца, които са живели за известен период от време с другия родител, може да се окаже невъзможно събирането да бъде извършено незабавно, тъй като това може да изисква предприемането на някои подготвителни мерки с цел да се защитят интересите на детето. Характера и обхвата на тази подготовка ще зависи от обстоятелствата по всеки случай, но съпричастието и съдействието на всички замесени страни неизменно ще бъдат от ключово значение. Като е приел, че българските власти са направили каквото е било разумно в конкретните обстоятелства по случая за да изпълнят споразумението за упражняване на родителските права в полза на жалбоподателката и като е приел също, че властите са имали основателни причини в крайна сметка да предоставят упражняването на родителските права на бащата на детето, Европейският съд е стигнал до заключението, че не е било извършено нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Че не е налице нарушение на чл. 8 е било прието и по делото *Ринер срещу България*¹⁸ (решение от 23 май 2006 г.), по което жалбоподателката се е оплакала от отказа на властите да удовлетворят молбата ѝ за отказ от българско гражданство. Макар Европейската конвенция да не гарантира нито право на националност, нито право на отказ от гражданство Съдът е отбелязал, че в някои много изключителни случаи на произволен отказ да бъде уважена молба за гражданство или за отказ от гражданство това може да породи проблем по чл. 8, ако този отказ е засегнал личния или семейния живот на едно лице. Конкретно по делото *Ринер*, тъй като изглежда че спорният отказ не е довел до никакви правни или фактически последици, които да са засегнали отрицателно правата на жалбоподателката по чл. 8, Европейският съд е заключил, че не е било налице нарушение на Конвенцията в това отношение.

¹⁵ *Djangozov v. Bulgaria*

¹⁶ *Kazakova v. Bulgaria*

¹⁷ *Mihailova v. Bulgaria*

¹⁸ *Riener v. Bulgaria*

ДРУГИ КОНКРЕТНИ ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ СЪС ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И СЪДЕБНАТА ПРАКТИКА В БЪЛГАРИЯ

ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ С ЛИЧНИЯ ЖИВОТ

Лицата с психически увреждания в България подлежат на задължително медицинско лечение. Тези, които не могат да си позволят финансово лечение под контрола на свободно практикуващ психиатър по техен избор, са задължени да прибегват до услугите на държавните психиатрични институции и психиатрите, работещи там. В страната обаче има много малко подобни институции, поради което за повечето психично болни достъпът е проблематичен.

В това отношение от самото начало трябва да се подчертае, че всяко принудително подлагане на медицински или психиатричен преглед или лечение, колкото и маловажни да са, представлява намеса в личния живот на засегнатото лице. В практиката на органите в Страсбург е твърдо установено, че личният живот по чл. 8 включва правото на всеки да не бъде лекуван без негово съгласие (*Глас с/у Великобритания*, решение от 9 март 2004 г.) Това обаче не означава, че принудителното психиатрично лечение при всички обстоятелства е несъвместимо с изискванията на Европейската конвенция. На практика страните имат широка свобода на преценка да определят най-подходящият законодателен подход към лечението на психично болните, стига лечението да отговаря на следните изисквания: 1) да има надлежна законова база в националното право; 2) да е строго необходимо за защита на здравето и правата на другите, за поддържането на обществения ред и сигурност или за друга цел, изрично спомената като основание за възможни ограничения в Конвенцията; 3) да е пропорционално на преследваната цел и 4) да е придружено от адекватни и достатъчни гаранции срещу произволна злоупотреба.¹⁹ Въпреки това винаги трябва да има механизми за наблюдение и контрол на принудителното лечение, както и механизми за периодично преразглеждане и обжалване на решенията, с които лицата се подлагат на подобно лечение. В това отношение трябва да се има предвид, че задължителното лечение може да повдигне въпроси не само по чл. 8, но също и по чл. 3 и чл. 5 от Европейската конвенция.

От това, че законодателството на една държава предвижда принудително лечение за психично болните, не трябва да се прави извод, че тя трябва да им предостави финансови средства да се лекуват при лекар по техен избор. Достатъчно е държавата да предостави на психично болните лица, които подлежат на принудително лечение, достъп до качествено здравеопазване в държавни институции. Този достъп обаче не трябва да бъде илюзорен. Хората, от които се изисква да се подложат на лечение, трябва да могат да използват услугите, предлагани в тези институции, трябва да има и достатъчно на брой държавни институции, които да могат да поемат всички болни, обръщащи се към тях.

Във връзка с този въпрос, Министерството на здравеопазването изрази становището, че Законът за здравето е в съответствие с изискванията на чл. 8 от

¹⁹ Чл. 147, ал. 1 от Закона за здравето предвижда, че “[н]икой не може да бъде подложен на медицински дейности за установяване или лечение на психично разстройство освен при условия и по ред, определени със закон “. Процедурите, приложими към задължителната хоспитализация и лечение на лица с психически увреждания, са установени в чл. 155 от същия закон.

Европейската конвенция. В тази връзка бихме искали да отбележим, че Законът за здравето наистина допуска само такива ограничения (във връзка с личния живот на психичноболни лица), които са установени със закон и са абсолютно необходими за защитата на психичноболното лице или на другите (съответно членове 147 и 155 от Закона за здравето). Тези гаранции обаче трябва да бъдат съпроводени с достатъчно и ефективни гаранции срещу практически злоупотреби, тъй като в противен случай ограниченията на личния живот на психичноболните лица може да доведат до нарушения на Европейската конвенция. В тази връзка бихме желали да отбележим, все пак, че това е само абстрактно заключение, което не се основава на никакви конкретни доказателства, че психичноболни лица в България наистина са подложени на принудително настаняване и лечение. Намерението ни във връзка с конкретната тема е само да обогатим познанията на компетентните органи в България относно изискванията на Европейската конвенция в това отношение.

Друга причина за тревога е възможността потенциални работодатели в България да получат информация за психичното състояние на потенциалните си служители, които са били лекувани принудително. Регистрирането на психично болните в национална база данни, която да бъде използвана от властите, само по себе си не противоречи на правото на зачитане на личния живот. Освен това, квалификацията, необходима за заемането на определени държавни служби, може легитимно да включва изискване кандидатите да бъдат психично здрави. Националните власти обаче са длъжни да се отнасят със специална грижа към тази чувствителна медицинска информация.²⁰ Разкриването на тази информация трябва да бъде съпроводено с процедурни гаранции срещу злоупотреба. Или с други думи, съществува позитивно задължение за страните да гарантират, че лична информация, която по принцип трябва да е конфиденциална, няма да се превърне в публично достояние във вреда на засегнатото лице. Това не означава, че държавата не може да изисква разкриването на подобна информация в определени обстоятелства (например наемане на държавна работа). Въпреки че подобно изискване със сигурност ще представлява намеса в личния живот, докато тази информация не е публично достояние, намесата може да бъде оправдана по втората алинея на чл. 8.

В становището си по въпроса Министерството на здравеопазването отбелязва, че Законът за здравето предвижда разкриване на информация за здравословното състояние на индивидите само в много ограничен кръг от случаи и при строго определени условия. Също така, според министерството законът предвижда санкции в случай на незаконосъобразно разкриване на медицинска информация. Освен специалните норми на Закона за здравето е приложим също така и общият Закон за защита на личните данни. В тази връзка бихме искали да отбележим, че дори и съществуващото законодателство да защитава индивидуалното право на тайна, изглежда или начинът, по който то се прилага на практика, или контролът над приложението му са неадекватни и недостатъчни, ако – съгласно доклада²¹ – българските работодатели са в състояние да се снабдяват с информация за регистрацията на потенциалните си служители в националната база данни с имената на хората с психически заболявания и тяхното състояние.

²⁰ Виж например *Леандер срещу Швеция* (*Leander v. Sweden*), решение от 26 март 1987 г., *М. С. срещу Швеция* (*M. v. Sweden*), решение от 27 август 1997 г., и *З. срещу Финландия* (*Z. v. Finland*), решение от 25 февруари 1997 г.

²¹ Виж доклада на БАПЧ за съответствието на българското законодателство и практика с установените стандарти по чл. 8 от ЕКПЧ.

ВЪПРОСИ, СВЪРЗАНИ С ПРАВОТО НА ЗАЧИТАНЕ НА СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ

Статусът на де юре и де факто връзките по българското право

Българската правна система не предвижда във всички случаи равно третиране на *де факто* връзките и връзките, основани на брак.

До скоро само формалните родственици (съпрузи, възходящи, низходящи и братя и сестри) имаха право да откажат да свидетелстват в наказателно производство срещу някой от тях.²² Обаче, след приемането през 2005 г. на новия Наказателно процесуален кодекс, лицата, намиращи се в *де факто* връзка, имат същата възможност. Концепцията за равен статус на *de facto* и *de jure* отношенията е отразена също и в Закона за отнемане в полза на държавата на имущество, придобито от престъпна дейност. Въпросът за равенството на *de facto* и *de jure* отношенията се очаква да бъде поставен и в новият Семейен кодекс, който понастоящем е в процес на изработване.

Към настоящия момент обаче такова равенство в други области на действащото законодателство не е предвидено. Така например имуществото, придобито по време на *де факто* връзка между партньори, които не са сключили брак, не е съпругеска имуществена общност, както е в случая със сключилите брак партньори. Освен това, съществуващия правен режим прави разлика между брачни и извънбрачни партньори и в сферата на социалното осигуряване, като само членове на семейство, основано на брак имат право на определени социални предимства и наследствена пенсия. Така, въпреки че *де факто* връзките са чести и все по-масово срещани, българската правна система изоставя в предоставянето на адекватна защита за тях.

Както вече бе обяснено на друго място в този доклад, дефиницията на понятието за “семеен живот”, разработена в практиката на Европейския съд, е много широка и независима от каквито и да е характеристика в националното право на страните-членки на Съвета на Европа. В този смисъл съществуването на семеен живот, който се ползва със защита по чл. 8 от Конвенцията, се определя от силата на *де факто* отношенията, които обвързват две или повече лица в семейна единица, характеризираща се с финансова и психологическа зависимост, а не толкова от законовите семейни връзки. Органите по Конвенцията следователно са стигали до извода, че *де факто* семеен живот има, когато страните живеят заедно без брак, както и че този конкретен вид семеен живот не трябва да се изключва от защитата, предоставена от Конвенцията. Въпреки това не всички *де факто* връзки представляват семеен живот по смисъла на чл. 8. Всяко твърдение, че е налице семеен живот, трябва да се преценява поотделно, за да се установи какво свързва лицата, както и дали намесата в тази връзка е такава, че да се отразява на семейния им живот.

Разнообразни фактори трябва да бъдат взети предвид, за да се определи дали отношенията между група лица се ползва от защитата, гарантирана от чл. 8. Сред тези фактори са: характерът на отношенията, дълготрайността на отношенията, възрастта на децата, родени от връзката и степента на зависимост между партньорите. Въпреки че Съдът все още не е дал отговор на въпроса дали

²² Чл. Чл. 94 от НПК

съжителството между хетеросексуални партньори е необходимо, за да бъдат смятани за семейство, той е приел, че съжителството не е абсолютно необходимо условие за наличието на семеен живот между партньорите, които нямат брак, и непълнолетните им деца. Нещо повече, прекратяването на *де факто* връзката не слага край на семейните връзки между всеки от партньорите и децата, родени от тази връзка (дори ако децата са родени след прекратяването на връзката на родителите).

Въпреки това Съдът е изказвал и мнението, че, макар и да е напълно възможно между двама души, живеещи заедно без брак, и децата им, да съществуват истински семейни връзки, от чл. 8 не може да се извлече задължение за държавите да изравнят напълно статута на неженените двойки с този на двойките, сключили брак (делото *Джонстън*²³, решение от 18 декември 1986 г.). Затова, въпреки че *де факто* връзките (когато представляват истински семеен живот по смисъла на чл. 8) трябва да бъдат закриляни до известна степен (защитата, която трябва да се предостави, зависи от обстоятелствата на всеки отделен случай), Конвенцията не налага на държавите задължение да изравнят статуса на *де факто* и *де юре* връзките, нито пък последиците, следващи статуса им. Все пак, те са минимално задължени да не се намесват в семейния живот на неженените партньори и децата, родени от подобни връзки, и да предоставят на децата, родени извън брака съответните права (например на наследяване или социално осигуряване), които в никакъв случай не могат да бъдат по-малки от тези на родените в брака деца.

Накратко, въпреки че страните имат общо взето голяма свобода на преценка при определянето на начина, по който регулират прекратяването на връзките (и последиците от подобно прекратяване), тази свобода е значително ограничена, когато от тези връзки са се родили деца. В останалите случаи, когато връзката между неженени партньори приключи, по принцип държавата не е задължена да гарантира, че последиците от прекратяването на връзката (разделяне на имуществото, социални плащания и право на получаване на пенсия) са подобни на тези, приложими към връзките *де юре*. Все пак е важно да се помни, че по Европейската конвенция *де факто* връзките се ползват със защита, чиято степен в края на краищата се определя според обстоятелствата на всеки отделен случай.

Въпроси, свързани с упражняването на родителските права при прекратяването на връзка

В сега съществуващото българско право няма механизъм, по който съдът ефективно да се произнася по упражняването на родителските права при прекратяването на *де факто* връзките между неженени партньори. Докато един от партньорите не поиска от съда да се произнесе по въпроса, двамата родители имат равни права. Съдебната процедура за определяне на това, кой родител ще упражнява родителските права, е много дълга, а другите, по-ефективни начини да се защитят интересите на детето (когато неженените партньори не са в добри отношения) са неприложими.

По отношение на родителските права след прекратяване на връзката органите по Конвенцията ясно са постановили в практиката си, че подобно прекратяване не засяга правото на семеен живот, което всеки от родителите има с децата, родени от връзката. Все пак, въпреки че са признали, че и двамата родители запазват

²³ the *Johnston case*

правото си на лични контакти с децата след раздялата, и Комисията, и Съдът са категорични, че на държавите трябва да се признае голяма свобода на преценката в уреждането на родителските права и контактите с децата. В същото време обаче органите в Страсбург винаги са изтъквали, че докато тази правна уредба трябва винаги да е “в най-добрия интерес на детето”, тя трябва и да балансира този интерес с правото на родителя, който не е получил правото да упражнява родителските права, да запази семейните връзки, гарантирани от чл. 8. Поради това, ако един от родителите бъде напълно лишен от лични контакти с детето след раздялата, за да отговори на изискванията на чл. 8, това трябва да бъде обосновано с много сериозни причини.

Трудно е да се очертае на теория подходът на Съда към жалби, свързани с упражняването на родителските права и личните отношения с децата при прекратяване на връзка (развод). По принцип Съдът подхожда към всеки отделен случай съобразно специфичните обстоятелства, като обръща внимание главно на “необходимостта” и на “пропорционалността” на ограниченията на правото на родителя, който не е получил родителските права, да запази семейните си връзки. Но след като веднъж родителят е получил право на лични контакти с детето, държавата ще е в нарушение на чл. 8, ако не може да гарантира привиждането в сила на това право, особено ако това продължи дълъг период от време и така семейните връзки се увреждат значително.

Въпреки че от практиката на органите в Страсбург не могат да се извлекат задължителни указания за това кой родител трябва да бъде предпочетен при упражняването на родителските права и как да бъдат уредени личните отношения с другия родител (тъй като тук националните власти имат свобода да вземат решение съобразно обстоятелствата на всеки случай), производството, с което се определя кой родител ще упражнява родителските права, трябва във всички случаи да приключи бързо, за да може възможно най-скоро след раздялата на родителите в живота на детето да се установят някаква рутина и редовност. И освен това, след като веднъж е взето решение за родителските права и личните отношения, държавата е длъжна да гарантира, че то се изпълнява.

След като се запозна с изложените по-горе констатации във връзка с правото на семеен живот и необходимата му защита от гледна точка на Европейската конвенция, Министерството на правосъдието ни информира, че ще ги доведе до знанието на междуведомствената работна група, назначена от министъра на правосъдието за изготвянето на проект за нов Семеен кодекс. Приветстваме тази инициатива на националните власти и се надяваме, че анализът, който сме представили в настоящия доклад, ще бъде от полза за изготвянето на новия закон в съответствие с установените стандарти по ЕКПЧ.

Наказателноправни проблеми в контекста на защитата на правото на личен живот и на зачитане неприкосновеността на дома

Проблемът относно полицейските проверки

Според представената информация, в България съществува практика на полицейски проверки, провеждани на основание “съмнителния външен вид или поведение” на някои лица и необхванати от чл. 61, ал. 1 от Закона за МВР (или

чл. 68, ал. 1 от наскоро отменения Закон за МВР), който определя случаите, в които може законно да бъде извършена една полицейска проверка.²⁴

Макар тази практика да не е много широко разпространена, тя все пак поражда известни поводи за безпокойство. От една страна, тя не би могла да се смята за съответстваща на закона, тъй като “съмнителния външен вид или поведение” не са сред основанията за законосъобразна полицейска проверка съгласно приложимите разпоредби на Закона за МВР. Освен това, дори подобно основание да е включено изрично в чл. 61 от горепосочения законодателен акт, неговата формулировка би била сметната (от гледна точка на практиката на Европейския съд) за твърде обща и неясна, за да отговори на изискванията на чл. 8 от Конвенцията с оглед на условието “предвидена в закона”, с което всяка намеса на публичните власти в правото на зачитане на личния живот на едно лице трябва да бъде съобразена. Спорно е също до каква степен полицейските проверки, извършени поради “съмнителен външен вид или поведение” на проверяваните лица, ще се считат за “необходими в едно демократично общество”. В своята практика Европейският съд постановява, че макар и предотвратяването на престъпленията като цяло да се прима за законно основание за намеса от страна на публичните власти в правото на личен живот на определени индивиди, непосредствената нужда за всяка такава намеса ще трябва да бъде напълно оправдана. Подчиняването на едно лице на произволна полицейска проверка, без разумна причина да се смята, че тя е била извършена с цел да се предотврати конкретно престъпление, ще влезе в противоречие със задължението на националните власти да зачитат правото на личен живот на това лице, още повече, когато усещането за “съмнителен външен вид или поведение” е предизвикано от физическите черти на проверяваното лице, показващи принадлежността му към определена етническа (напр. ромска) група. Последното може твърде категорично да породи нарушение на чл. 8 във връзка с чл. 14 от Конвенцията.

Също така, чл. 62 от новия Закон за МВР дава право на полицейските власти, без съгласието на засегнатите лица, да “изземва[т] образци от биологичен произход за сравнителна ДНК идентификация” от чужденци, търсеци убежище, от незаконно пребиваващи на територията на страната лица и от лица, влезли в страната в нарушение на предвидения за това ред. Предвид широкия ѝ обхват и възможността за злоупотреби, които предоставя, тази разпоредба е особено тревожна. Изземването на ДНК проби съставлява много сериозно нахлуване в личния живот на засегнатите лица независимо дали пробите са получени с тяхното съгласие или не. Макар изземването на проби от ДНК и дори тяхното съхранение в национална база данни, която да се използва от полицията, разследващите и съдебните власти, да може по принцип да бъде оправдано, законът трябва да дава достатъчни гаранции срещу произвол и злоупотреба. Той трябва изчерпателно да посочва обстоятелствата и начинът, по който може да бъде получена ДНК данни, и за какво тя може да бъде използвана. Той трябва също така да установява подходящи срокове за съхранението на информацията и ефективна процедура, посредством която засегнатите лица могат да поискат техните ДНК данни да бъдат заличени. Освен това трябва да съществува определен ред за независим съдебен или друг контрол върху отказите за заличаване на данни. Всеки пропуск напълно да бъде обоснована непосредствената нужда от изземване на ДНК образци във всеки конкретен

²⁴ Чл. 61, ал. 1 от новия Закон за МВР (обнародван ДВ бр. 17 от 24 февруари 2006 г.) възпроизвежда изцяло текста на чл. 68, ал. 1 от стария Закон за МВР, като определя случаите, в които законно могат да бъдат извършвани полицейски проверки.

случай, да бъде уредено по подходящ начин изземването, използването и съхранението на ДНК информация и да бъде спазен справедлив баланс между интересите на обществото и правото на личен живот на засегнатото лице може да доведе до нарушение на чл. 8 от Европейската конвенция.

Проблемът относно регистрацията на лични данни във връзка с наказателно производство

Съгласно чл. 2 от Наредба № I-221 от 13.10.2003 г. за реда за извършване на полицейска регистрация, всички лица, срещу които е образувано наказателно производство, подлежат на полицейска регистрация. Предвидено е изключение за малолетните и за непълнолетните, които са предадени за прилагане на възпитателни мерки от детските педагогически стаи и комисиите за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни. Според предоставената информация обаче, на практика това изключение не се прилага изцяло по отношение на непълнолетните на възраст между 14 и 18 години, тъй като възпитателни и превантивни мерки могат да бъдат приложени когато бъде установено, че непълнолетният действително е извършил престъпление, и че такива мерки могат успешно да бъдат приложени спрямо него.

В това отношение следва да бъде подчертано, че проблемът за регистрацията на индивидите (в контекста на наказателно производство или не) представлява съществен аспект от концепцията за личен живот и като такъв обстойно е бил разгледан в практиката на Съда в Страсбург. Още по делото *X. с/у Обединеното Кралство*²⁵ (виж решение от 12 октомври 1973 г.) е било прието, че полицейската регистрация не е *per se* в противоречие с чл. 8, дори когато регистрацията се отнася до лица, които нямат криминално досие, а срещу тях просто се води разследване. Всяка система и процедура за регистрация обаче безспорно трябва да съответства на изискванията на т. 2 от чл. 8, т. е. да бъде “предвидена в закона”, да бъде “необходима в едно демократично общество” за постигането на една от законните цели, предвидени в чл. 8, т. 2, и да бъде “пропорционална” на преследваната цел. При никакви обстоятелства регистрацията не бива да допуска разгласяването на лична информация, събрана за нуждите на полицейските, следствените или съдебните власти. В този смисъл срокът за поверителност на тази информация, която – след изтичане на този срок – може да стане достъпна за обществеността, са определени от органите в Страсбург като нарушение на изискванията на чл. 8.

По принцип, доколкото полицейската регистрация се извършва с цел да улесни работата на полицейските, следствените или съдебните власти, отговаря на изискванията на т. 2 от чл. 8 и е защитена срещу публично разгласяване, не е нужно да се провежда разграничение между отделните категории лица, подлежащи на регистрация, на база на тяхната възраст. Ето защо няма причина малолетните и непълнолетните нарушители да не бъдат подлагани на полицейска регистрация при условие, че вътрешното законодателство изисква извършването на такава регистрация. В случаите обаче, в които приложимите разпоредби на националното законодателство изрично изключват от полицейска регистрация малолетните и непълнолетните, които са извършили престъпление или срещу които се води разследване по подозрение в извършване на престъпление, каквато е описаната по-горе ситуация в България, всяка такава регистрация не би

²⁵ *X. v. United Kingdom*

отговаряла на изискването “предвидена в закона” на чл. 8. По този начин, макар регистрацията на малолетни и непълнолетни (общо лица на възраст под 18 години) в националната полицейска система да не е *per se* несъвместима с чл. 8, необходимо е вътрешното законодателство, предвиждащо такава регистрация, и приложимата процедура, да бъдат хармонизирани, така че да установяват с достатъчна яснота кои категории малолетни и непълнолетни нарушители (ако разграничаването на отделните категории е сметнато за необходимо по някаква причина) подлежат на регистрация.

Освен това националните власти са задължени по силата на чл. 8 да предоставят на засегнатите лица, чиито данни са въведени в системата за регистрация (било то доброволно или по друг начин), право на достъп (виж делото *Гаскин*²⁶, решение от 7 юли 1989 г.). Това право на достъп предполага, че съществува ефективна възможност за засегнатите лица да проверят естеството на всички техни лични данни, съдържащи се в регистрационната система, да поискат те да бъдат коригирани в случай на неточност във фактите и да поискат тяхното заличаване. Също така би трябвало да има някаква възможност за независима (макар и не задължително съдебна) проверка в случай на отказ да се коригират или заличат данни от системата. Съгласно действащото българско право такава възможност не съществува относно процедурата, която е приложима спрямо полицейската регистрация. Що се отнася до единната информационна система за противодействие на престъпността в България (създадена съгласно Закона за съдебната власт), индивидите, чиито данни са включени и се обменят в рамките на тази система, нямат достъп до тяхната персонална информация, съдържаща се там, нито пък разполагат с ефективна възможност да поискат фактическа корекция на някои от записаните данни. Твърде съмнително е, че начинът, по който въпросната система е създадена и функционира, е съобразен в нужната степен с правото на зачитане на тяхната частна сфера и личен живот, а оттам и дали отговаря на изискванията на чл. 8 от Европейската конвенция.

В тази връзка приветстваме готовността на Министерството на правосъдието, изразена по време на дискусиите при подготовката на този доклад, да обсъди евентуално изменение на чл. 35н от Закона за съдебната власт, което изрично да предостави на лицата, регистрирани в единната информационна система за противодействие на престъпността, право на достъп до вписаните там техни данни. В тази връзка бихме искали да отбележим и факта, че Законът за защита на личните данни като общ закон, уреждащ регистрацията на лични данни в България, изрично предвижда право на индивидите да изискват актуализация на вписаните за тях данни, а Законът за съдебната власт изрично предвижда задължение за спазване на Закона за защита на личните данни. Въпреки това ние считаме, че тъй като регистрацията в единната информационна система за противодействие на престъпността изглежда създава постоянни затруднения от правно естество на практикуващите юристи, е необходима по-голяма яснота на действащото законодателство, за да се гарантира съответствието му с изискванията на Европейската конвенция. За съжаление към настоящия момент няма никаква промяна на ситуацията в това отношение.

Съгласно чл. 181а, ал. 2 от отменения Закон за МВР, мотивирано искане за снемане на полицейската регистрация може да бъде направено (писмено) от регистрираното лице или неговите наследници. Регистрацията може да бъде снета

²⁶ *Gaskin*

служебно само ако официалните документи, доказващи правното основание за това, са били изпратени служебно от съдебните власти. Съгласно предоставената информация обаче, българските съдилища не изпращат копия от техните решения на полицията за целите на актуализацията на системата за регистрация. В резултат на това индивидите са поставени в положение да подават мотивирано искане, придружено с всички необходими документи, и да чакат докато цялата информация бъде надлежно проверена от полицията чрез съдилищата. В това отношение проблемът, който се поражда, не е толкова в тромавия и продължителен характер на процедурата за заличаване на личните данни от регистрите на полицията по искане на засегнатите лица. По-скоро, от гледна точка на Европейската конвенция, повод за безпокойство е пропускът на националните власти да поддържат регистрационната система в актуализиран вид в резултат на продължаващата липса на официални съобщения, изпращани от съдилищата до полицията в съответствие с разпоредбите на вътрешното право (предвиждащи *ex officio* снемане на полицейската регистрация). Финансовите или административните (организационни) ограничения, при които може би функционира вътрешната съдебна система, не освобождават властите от задължението им да не се намесват без необходимост и в нарушение на изискването за пропорционалност в личния живот на гражданите, чиито данни са били въведени в полицейската регистрационна система.

Подобен проблем възниква по отношение на липсата на каквото и да е задължение за прокурора в България да информира следствените власти за решението си да прекрати наказателното производство. По този начин, макар засегнатите лица да са информирани за прекратяването на производството срещу тях, информацията за твърдяните престъпни действия на тези лица, които действия са дали повод за разследване, не е заличена от делата на следствените власти. Също така, според българските магистрати доста редки са случаите, в които са установявали, че едно и също наказателно производство е вписано под два различни номера в регистрите на Министерството на вътрешните работи или на следствието. Причина за тези двойни регистрации е фактът, че след всяко връщане на делото от съда за допълнително разследване то се завежда под нов номер. При прекратяването на делото се оказва, че информация за твърдяните престъпления на съответното лице продължава да фигурира не само под един, но често и под няколко номера на дела. Бе посочено, че този пропуск да бъде коригирана регистрационната система на следствието в някои случаи създава значителни затруднения за засегнатите лица да намерят подходяща работа (тъй като работодателите, извършващи проучване на миналото на потенциалните си служители, биват уведомени за присъствието на имената на тези лица в базата данни на следствените власти). Пропускът на властите да поддържат фактологически точна регистрационна система, заедно с отрицателните последици, до които този пропуск може да доведе по отношение на възможностите за наемане на работа на засегнатите лица, влизат в противоречие с изискванията на чл. 8²⁷. При тези обстоятелства, не само вътрешните власти имат задължение да поддържат точна регистрационна система, така че да намалят последиците, които тяхната намеса има за личния живот на гражданите, но също така трябва да съществува изрична законова разпоредба, предвиждаща право на

²⁷ Както бе подчертано и другаде в настоящия доклад, разкриването на лична информация винаги трябва да е придружено с достатъчно гаранции срещу злоупотреба. В случай, когато работодател е публичен субект, намесата в правото на личен живот (т.е. чрез достъп до полицейската регистрационна система и в резултат на това отказ регистрираното лице да бъде наето на работа) може да бъде оправдана на определени основания (напр. национална сигурност).

достъп до системата за засегнатите лица. Това право на достъп би трябвало също да предоставя на индивидите ефективна възможност да поискат заличаването на техните лични данни от системата, както и някаква форма на процедура по обжалване на възможните откази. В това отношение поддържането на секретен полицейски регистър и отказа на властите да разкрият информацията, съдържаща се в него, на засегнатото лице (което в резултат на това е било лишено от възможността да получи постоянна работа), е било определено от Европейския съд като намеса в правото на личен живот, защитено от чл. 8 (виж делото *Леандер*²⁸, решение от 26 март 1987 г.). По това конкретно дело обаче Съдът е намерил намесата за оправдана, тъй като жалбоподателят е кандидатствал за държавна служба, която е изисквала специална проверка по отношение на сигурността.

Във връзка с изложените по-горе констатации приветствахме изразената от Министерството на правосъдието готовност да обсъди изменение на чл. 237, ал. 3 от вече отменения НПК, което да задължи прокурорите да изпращат копия от своите постановления за прекратяване на наказателното производство на следствените органи. За съжаление новият НПК не предвижда подобно задължение. Същевременно, трябва да се отбележи, че са необходими още някои допълнителни стъпки за привеждането на българския закон и практика във връзка с полицейските регистрации в съответствие с изискванията на ЕКПЧ. Проблемите, свързани с регистрации, които не са били заличени (например защото следствените органи не са сторили това поради административни или други спънки или поради това, че едно и също дело е било регистрирано под няколко различни номера) също изискват своевременно разрешаване от компетентните национални власти.

На последно място, но не и по важност, чл. 159, ал. 2 и чл. 160 от новия Закон за МВР, отнасящи се до събирането и съхранението на лични данни с цел защита на националната сигурност и противодействие на престъпността, следва също да се тълкуват и прилагат с оглед на изложените по-горе принцип, така че да се гарантира съответствие с изискванията на чл. 8 от Европейската конвенция. Тъй като посочения по-горе закон бе прие наскоро ние не разполагаме с информация по отношение на прилагането на практика на неговите разпоредби от страна на вътрешните власти и на възникналите проблеми.

Въпроси, отнасящи се към зачитането на личния живот и дома

Претърсване и изземване

Съгласно чл. 135, ал. 2 от отменения Наказателно-процесуалния кодекс на България, в неотложни случаи, когато това е единствената възможност за събиране и запазване на доказателства, органите на досъдебното производство могат да извършват претърсване и изземване без разрешение от съдия. В тези случаи протоколът за съответното следствено действие трябва да бъде представен за одобрение от съдия в срок от 24 часа. Макар тази процедурна разпоредба да е определена само като изключение от едно по-общо правило (чл. 135, ал. 1 от НПК), според представената информация това е изключение, което доминира в практиката. Твърди се, че е налице постановяване на последващо одобрение по време на предварителни производства, които се намират в твърде напреднал

²⁸ *Leander*

стадий, за да оправдаят претърсването и изземването като неотложни и задължителни. Освен това, когато дават последващо одобрение, съдебните органи много бегло мотивират основателността, що се отнася до абсолютните процедурни предпоставки, изброени в чл. 135, ал. 2.²⁹ Тази ситуация остава непроменен и по отношение на чл. 159 от новия НПК.

В това отношение следва да се има предвид, че правото на зачитане на дома, защитено от чл. 8 от Европейската конвенция, не е абсолютно право и националните власти могат да се намесват в неговото упражняване при условие, че намесата преследва изрична законна цел по начин, отговарящ на изискванията за пропорционалност. Ето защо в случаите, отнасящи се до претърсване и изземване, Съдът се концентрира главно върху въпроса дали са съществували достатъчни гаранции, които да урівновесят последиците от намесата на властите в дома и имуществото на едно лице, а не толкова върху необходимостта от тази намеса. По този начин, макар Съдът като цяло да приема законосъобразността на претърсванията и изземванията в контекста на опитите на държавите да се преборят с престъпността, той е особено внимателен при преценката дали едно действие на държавата, засягащо дома на едно лице, е било “предвидено в закона” и е било преценено спрямо изискванията на личната сфера. Първото изискване налага не само съществуването на разпоредби в националното законодателство, които да позволяват претърсване и изземване, но също и прецизността на тези разпоредби, както и предвидимостта на мерките, предприети в съответствие с тях. Последното изискване налага претърсванията и изземванията да подлежат на проверка посредством някаква процедура на независимо предварително одобрение и надзор, която също може да бъде обжалвана от засегнатото лице/лица по съдебен или административен ред.

Когато съгласно националното законодателство националните следствени власти имат право да разпоредят и извършат претърсване и изземване без съдебна заповед (каквато е ситуацията в България, където в неотложни случаи не се изисква предварително одобрение от съдия), на правомощията на властите е необходимо да бъдат поставени много строги граници, за да бъдат защитени гражданите срещу произволна намеса в правата им по чл. 8 от Европейската конвенция. Всяка подобна намеса, по отношение на която липсва предварително съдебно разрешение, следва да бъде извършена само ако разумно съществува основателна причина да се смята, че ще бъде открито доказателство за престъпление, което или не може да бъде събрано по друг начин или, алтернативно, може да бъде унищожено, когато то е от решаващо значение за развитието на разследването. В тези случаи следственото действие следва да бъде представено своевременно за последващо одобрение от съдия, който при това положение трябва да прецени дали причината, наложила неразрешената намеса в имуществото на дадено лице, е била действително сериозна и разумна, и до каква степен с оглед на обстоятелствата на всеки конкретен случай въпросната намеса е била пропорционална на преследваната цел. Ето защо чл. 8 от Конвенцията изисква от съдиите, когато дават последващи одобрения за претърсвания и изземвания, да проверят причините и неотложността за всички следствени действия, предприети без предварително разрешение. Това предполага също, че съдебните решения, с които се дава последващо одобрение на претърсвания и изземвания, следва да детайлизират причините, на базата на които намесата се

²⁹ Виж Доклада за съответствието на българското законодателство и практика със стандартите, установени от чл. 8 от Европейската конвенция за правата на човека

счита за оправдана, на които причини засегнатите лица впоследствие да се позоват при евентуално атакуване на съответното съдебно решение.

Ето защо, както чл. 135, ал. 2 от отменения НПК на България, така и чл. 159 от новия НПК, допускащи като изключение претърсвания и изземвания да бъдат извършени без предварително съдийско одобрение, не са *per se* несъвместими с изискванията на чл. 8 от Европейската конвенция. Трябва обаче винаги да съществуват гаранции срещу злоупотреба. Спорно е обаче дали съдебната практика в България, за която се твърди, че толерира последващите одобрения по-скоро като правило, отколкото като изключение, която пропуска да провери представените от следствието мотиви за одобряване на следственото действие и рядко мотивира решенията си, отговаря на нужния стандарт.

В тази връзка, по време на семинарните занятия, на които предварителният ни доклад беше обсъден с български магистрати (съдии и прокурори), ни беше съобщено за още един практически недостатък във връзка с одобренията на претърсванията и изземванията. Изглежда нерядко се изготвят два отделни протокола за едно и също следствено действие – *напр.* един протокол за самия оглед на лице (претърсване) и един – за изетите предмети. След това се прави искане за одобрение на протокола за изземване и повечето съдии изглежда са склонни да уважават такива искания. Протоколът за огледа на лице (претърсването) обаче или не бива представен на съда, или ако бъде представен, не се иска одобрение. В тази връзка трябва да се отбележи, че такова изкуствено разделяне на протоколите за претърсване и за изземване, когато те се отнасят до едно и също следствено действие, и пропускът на съдилищата да изискват и двата протокола да им бъдат представяни за одобрение и да ги разглеждат съвместно представляват очевидно нарушение на изискванията на Европейската конвенция.

Освен това, от гледна точка на Конвенцията, в българското законодателство е налице пропуск при уредбата на огледа, и по-конкретно по отношение на претърсвания и изземвания, които се извършват по време на такива огледи. Няма процедурно изискване за съдийско одобрение на огледа (било предварително, било последващо). При това, според представената информация, съществува широко разпространена практика сред следствените власти да изземват предмети по време на такива огледи, протоколите от които се представят (и приемат) в съда като доказателствен материал.

Като изходна точка същите общи принципи, установени по-горе по отношение на претърсвания и изземвания в домовете (включително служебните офиси), се прилагат също и спрямо засягането от властите на собствеността на гражданите по време на огледи (в частни помещения). Още по-шокиращо е, че подобни огледи се извършват без каквато и да е съдебна или друга независима форма на проверка. Това положение е дори още по-тревожно, имайки предвид допустимостта на протоколите и вещите, иззети по време на огледите, като доказателствен материал в съда. Би следвало да има не само одобрение³⁰ (предварително или последващо, зависещо от обстоятелствата по случая и необходимо, когато огледът се извършва в място, което следва да се счита за “дом” по смисъла на чл. 8 от Европейската конвенция), но също и, при даването на одобрение, внимателна проверка на причините, на основата на които следствените власти са определили претърсването и изземването като

³⁰ Чл.чл. 158-159 от новия НПК не предвиждат нито предварително, нито последващо одобрение.

необходими. Освен това засегнатите лица би трябвало винаги да разполагат със средство за обжалване на действията на властите, които водят до намеса в техния дом и личен живот. Когато огледът се извършва на обществено място, като цяло не би следвало да е необходима съдебна заповед, разрешаваща претърсване и изземване, освен ако при тях е било засегнато имуществото на трети лица.

Като цяло новият НПК възпроизвежда изцяло разпоредбите на отменен НПК, касаещи претърсванията, изземванията и огледите. Ето защо, пропуските, посочени по-горе, продължават да съществуват въпреки приемането на новия НПК.

Специални разузнавателни средства

Чл. 18, ал. 1 от Закона за специалните разузнавателни средства допуска използването на такива средства без съдебно разрешение най-много за срок от 24 часа със заповед на министъра на вътрешните работи. Съдебен контрол е предвиден само в случаите, когато използването на специални разузнавателни средства продължава повече от 24 часа. Този съдебен контрол обаче може да бъде заобиколен, от една страна, с отделни последователни заповеди на министъра на вътрешните работи, и от друга страна, в резултат на липсата на законови разпоредби, задължаващи министъра на вътрешните работи да уведоми съда дали използването на специални разузнавателни средства ще продължи за период, по-дълъг от 24 часа. Освен това, според представената информация, законните основания за използването на такива устройства без съдебно разрешение са много обширни. В допълнение на това законът не поставя изисквания към съдържанието на заповедта, издадена от министъра на вътрешните работи, определящи фактите и обстоятелствата, на базата на които е било издадено неотложното решение. На последно място, но не и по значение, съгласно чл. 34, ал. 1 от Закона за специалните разузнавателни средства, министърът на вътрешните работи упражнява контрол над използването на такива средства и над данните, събрани чрез тях. По този начин съществуващите законни разпоредби в тази сфера поставят министъра на вътрешните работи в парадоксалното положение да разполага с контрол върху собствените си решения. В случаите, когато един съд приема, че използването на специални разузнавателни средства не е оправдано, засегнатото лице не се уведомява нито за решението на съда, нито за прекратяване на използването на специалните разузнавателни средства. Така могат да бъдат ограничени възможностите на индивидите да потърсят поправка на нарушението на правата им.

В резултат на обширните си регулативни задачи и сериозния си интерес от защитата на националната сигурност, общественото здраве и обществения ред и противодействието на престъпността, държавата има постоянна нужда да получава, наблюдава и оценява информация. Индивидът, от друга страна, има нужда и право да защити определени аспекти от своя личен или семеен живот. Казано по друг начин, индивидът има право на зачитане на неговия дом и кореспонденция. В своята практика Европейският съд се стреми да помири сериозните нужди на държавата със защитата на личната сфера, като подчертава, че всяка намеса в живота на едно лице посредством специални разузнавателни средства или събиране на информация трябва винаги да бъде придружена с достатъчни гаранции срещу произвол и злоупотреба. В това отношение подходът, възприет от Съда, много напомня неговия подход към претърсването и изземването, дискутиран по-горе, по това, че необходимите гаранции касаят

елементите *прецизност, предвидимост, необходимост и пропорционалност*, спрямо които Съдът преценява всички твърдения за неоправдана намеса в живота на едно лице. От една страна националното законодателство трябва да бъде достатъчно ясно по съдържание, за да даде на гражданите достатъчно индикации по отношение на обстоятелствата и условията, при които публичните власти имат право да прибегнат до тайна намеса в правото на зачитане на личния и семейния живот, дома или кореспонденцията на едно лице. От друга страна националното законодателство трябва също да посочва с достатъчна прецизност, позволяваща на индивидите да предвидят в определена степен възможната намеса, обхвата на всяка предоставена на властите дискреция и начина на нейното упражняване. Намесата, когато е осъществена в съответствие със закона, трябва да преследва законна цел по точно пропорционален начин. В това отношение оправданията, които изключително са свързани с нуждата от защита на националната сигурност, като цяло не се приемат от Европейския съд като обяснение, тъй като не се смята, че националната сигурност предоставя на държавите неограничена свобода на преценка по отношение на тайното използване на специални разузнавателни средства спрямо лицата, намиращи се под тяхна юрисдикция.

Като се имат предвид тези основни принципи, всяка преценка дали дадена национална система на използване на специални разузнавателни средства предвижда достатъчни и подходящи гаранции срещу произволна злоупотреба зависи от редица обстоятелства, като например характера, обхвата и продължителността на специалните разузнавателни мерки, основанията за разпореждане на такива мерки, органите, които са компетентни да разрешат, проведат и контролират мерките, и вида на средството за защита, предвидено в националното право. Макар обстоятелствата на всеки конкретен случай вероятно да са главния решаващ фактор, който следва да бъде взет предвид, като цяло се прилага следното:

Макар че съдебният контрол върху специалните разузнавателни мерки да е желателен, той не се изисква изрично от чл. 8 от Европейската конвенция, доколкото националната система позволява достатъчен, подходящ и независим контрол от друг характер. Кой контрол обаче ще се сметне за достатъчен и подходящ, може да зависи от конкретната система. Във всеки случай, процедурата в България, по силата на която министърът на вътрешните работи упражнява контрол върху собствените си решения, е изцяло несъвместима с изискванията на чл. 8, независимо от свободата на преценка, предоставена на държавите при избора им на регулаторния механизъм на специалните разузнавателни средства в борбата с престъпността. Макар и използването на специални разузнавателни средства без предварително съдийско разрешение да е оправдано при определени неотложни обстоятелства, стига то да подлежи на някакъв друг вид контрол и да трае само за ограничен период от време (например максимум 24 часа), нужен е съдебен контрол както върху първоначалното 24-часово използване на специални разузнавателни средства по заповед на министъра на вътрешните работи, така и върху всяко последващо продължаване на срока на ползването. В противоречие с чл. 8 от Европейската конвенция са и липсата на каквото и да е задължение по закон на Министерството на вътрешните работи да информира съдебните власти в рамките на 24 часа за започването на наблюдение, и пропускът да се подложи на съдебен контрол продължаването на този срок, макар и това продължаване да се разпорежда с последващи заповеди.

В случаите, когато националната система позволява предприемането на мерки за следене извън обхвата на съдебния контрол (поне първоначално и за кратък период от време), каквато е нормативната уредба в България, Европейският съд е постановил, че вътрешното право трябва да посочва с достатъчна яснота обхвата и начина на упражняване на дискрецията, предоставена на съответните власти (т. е. на министъра на вътрешните работи на България). Съществуващото законодателство трябва да определи: категориите лица, които могат да бъдат подложени на следене, и обстоятелствата, при които наблюдението може да се предприеме; допустимата продължителност на взетата мярка; правилата за ползването, съхраняването и унищожаването на събраната чрез следене информация; лицата, имащи право на достъп до тази информация и т. н. Това предполага, че правилата, уреждащи следенето, не могат да са прекомерно широки или мъгляви, докато решенията, разпореждащи наблюдението, трябва винаги да посочват причините, поради които използването на специални разузнавателни средства се налага спешно. Националните норми трябва също така да позволяват на индивидите да имат достъп до независима институция, за предпочитане съд, пред която да могат да обжалват всяко решение, подлагащо ги на мерки за следене, както и начина, по който наблюдението е било осъществявано, независимо от наличието или липсата на решение на съд, с което се определя, че тези мерки са били оправдани и правилно изпълнени. Още по делото *Клас*³¹ (решение от 6 септември 1978 г.), по което жалбоподателите се били оплакали, че националният закон относно следенето не задължава властите да уведомяват подложените на наблюдение лица след приключването му и не предвижда средства за защита срещу разпореждането и изпълнението на такива мерки, Европейският съд е постановил, че жалбоподателите могат да претендират да са жертви на нарушение на Конвенцията по силата на чл. 25.³²

Подобно на Закона за специалните разузнавателни средства, новият НПК (чл. 172 и сл., отнасящи се до използването на специални разузнавателни средства в досъдебната фаза на наказателното производство) не е в пълно съответствие с Европейската конвенция по чл. 8. По-специално тревога буди липсата на задължение от страна на националните власти да уведомят за използваните специални разузнавателни средства и/или за събраните разузнавателни сведения лицата, срещу които властите са решили да не образуват наказателно производство. В резултат на това засегнатите лица не могат да проверят какви данни са събрали властите и дали тези данни са били заличени след решението да не се образува наказателно производство. В допълнение към този недостатък от гледна точка на чл. 8 от Конвенцията, могат да възникнат проблеми по отношение на чл. 6 и правото на справедлив процес, ако производствата, по които се представят доказателства, събрани посредством специални разузнавателни средства, като принцип се провеждат само при закрити врата. Твърдяната практика, при която резултатите от използването на специални разузнавателни средства (аудио записи, филми и др.) не се навеждат като пряко доказателство в съда, а там се представят само протоколите, описващи тяхното съдържание, както и както и затруднения достъп на адвокатите на защитата до някои документи, свързани с използването на специални разузнавателни средства, са повод за сериозно безпокойство и могат да доведат до нарушение на чл. 6 от Конвенцията.

Въпроси, засягащи зачитането на личния живот и тайната на кореспонденцията

³¹ Class

³² Сера чл. 34

До неотдавна българският Закон за изпълнение на наказанията /ЗИН/ постановяваше, че цялата кореспонденция на лишените от свобода и задържаните обвиняеми и подсъдими подлежи на проверка от затворническите власти. В информацията, с която разполагаме, се твърди, че това се е отнасяло и до кореспонденцията между лицата, чиято свобода е ограничена, и техните защитници. Единственото изключение се прилагало спрямо обвиняемите лица, които са упълномощили адвокати за техни защитници. Изключението обаче не гарантирало необезпокояваната кореспонденция между задържания и неговия адвокат, а по-скоро уреждало случаите на възможни забрани на такава кореспонденция, наложени от прокурор или съд. По силата на чл. 132г, ал. 4 от ЗИН такива забрани могат да се наложат на задържаните обвиняеми или подсъдими, ако се прецени, че е необходимо за разкриването или предотвратяването на тежки престъпления.

Във връзка с това още в самото начало трябва да се отбележи, че Европейският съд в практиката си по тълкуване на обхвата и прилагането на чл. 8 по отношение на кореспонденцията между задържаните и техните адвокати твърдо е установил, че свободата на кореспонденцията между тези категории лица трябва да бъде защитена *във висока степен*. Националните законодателства, позволяващи каквато и да е намеса, трябва да притежават яснота и достатъчно точно да уреждат обхвата и налагането на допустимите ограничения върху кореспонденцията между лишените от свобода и другите задържани от една страна, и техните адвокати – от друга. Намесата, санкционирана по законодателен път на национално ниво, трябва да попада и под някое от основанията за допустими ограничения, постулирани от втората алинея на чл. 8 от Конвенцията. Даже когато намесата на властите може да се оправдае на законно основание, тя освен това трябва да бъде приета за наистина необходима в едно демократично общество и да е строго съразмерна на преследваната цел.

Европейският съд оставя съвсем тясно полето на свободна преценка на държавите, когато тълкуват и прилагат изискването “необходимо в едно демократично общество” спрямо кореспонденцията между задържаните и техните адвокати. На лицата с ограничена свобода не може да им се забранява да търсят контакт с адвокат, когато те все още не са упълномощили формално да ги защитава; тези контакти не трябва и да бъдат спъвани по никакъв начин. Нито пък кореспонденцията с който и да е адвокат може да подлежи на редовни прегледи и проверки. Още по делото *Голдър*³³ (решение от 21 февруари 1975 г.) Съдът е изразил категоричния си възглед по въпроса, като е постановил:

“Да се пречи на някого да сложи дори начало на кореспонденция [с адвокат] представлява най-далеко стигащата форма на “намеса”... в упражняването на “правото на зачитане на тайната на кореспонденцията” и е невъобразимо да се смята, че това ще остане извън обхвата на чл. 8”

По-късно, по делото *Кембъл*³⁴ (решение от 25 март 1992 г.), Съдът също така е постановил, че няма причина да се разграничават различните категории кореспонденция с адвокати, която, каквато и да е целта ѝ, засяга въпроси от частен и поверителен характер и следователно е привилегирована по силата на чл. 8. Високата степен на защита, предоставена на кореспонденцията на лишените от

³³ Golder v. the United Kingdom

³⁴ Cambell

свобода с техните адвокати, се разпростира не само над онези от адвокатите, които са били официално упълномощени от даден затворник, но също и над онези, които се обръщат към лишения от свобода, за да предложат услуги или съвети, а и над онези, към които лишеният от свобода се е обърнал с молба за правна помощ (от каквото и естество да е тя). Такава кореспонденция нито може да бъде забранявана, нито да подлежи на проверки. Единственият случай, в който проверката може да се оправдае, е когато националните власти имат *основателна причина* да смятат, че с привилегията се злоупотребява. И въпреки това, дори и проверката да може да се оправдае, винаги трябва да са налице достатъчно гаранции, че намесата остава строго съразмерна. Това примерно се постига, ако проверката се извършва в присъствие на лишения от свобода.

Кореспонденцията на лица, задържани под стража, с техния адвокат се разглежда от Съда като изключително привилегирована. Това е последица от чл. 6, т. 3, б. "б" от Конвенцията, гарантиращ на обвинените в извършване на престъпление правото да имат достатъчно време и възможности да подготвят защитата си. Да се пречи на задържания да търси (първоначално или впоследствие) правен съвет или да се спъва адвоката при установяването на работни отношения със задържан – това наистина съставлява сериозно нарушение на чл. 8. Даже когато адвокат без пълномощно изпрати правен съвет на задържания, като му препоръча да не дава обяснения пред властите без адвокат, който съвет охотно би могъл да се възприеме от властите като спъващ разследването, чл. 8 забранява на същите власти да се намесват в такава кореспонденция, сама по себе си нито подбуждаща към незаконни действия, нито представляваща заплаха за нормалния ход на разследването. Последното вече е постановено от Съда по делото *Шьоненбергер и Дурмаз*³⁵ (решение от 20 юни 1988 г.).

В светлината на казаното българският ЗИН, който доскоро позволяваше на затворническите власти да проверяват цялата кореспонденция между задържаните (лишените от свобода) лица и техните адвокати, не отговаряше на изискванията на чл. 8 от Европейската конвенция. За щастие, решението на Конституционния съд, цитирано по-горе, е привело действащото законодателство, уреждащо кореспонденцията между задържаните лица и техните адвокати, в съответствие както с чл. 34 от Конституцията на България (който предвижда неприкосновеност на кореспонденцията между задържаните лица и техните адвокати), така и с изискванията на чл. 8 от Европейската конвенция.

Остава обаче известно безпокойство по отношение на тълкуването и прилагането от страна на националните власти на чл. 33, ал. 2 и 3 от ЗИН, които предвиждат, че редовната кореспонденция и хранителните пратки подлежат на проверка от страна на затворническата администрация, и дават свобода на преценка на затворническите власти да забранят свижданията и кореспонденцията с лица, които оказват отрицателно влияние върху осъдения. В това отношение следва да бъде отбелязано, че проверките на редовната кореспонденция и хранителните пратки и дори ограничаването на техния брой, който задържаното лице има право да получи в определен период, не са несъвместими *per se* с чл. 8 от Европейската конвенция. Всички подобни проверки или ограничения трябва да бъдат наложени в съответствие със закона и да бъдат необходими за сигурността в затвора. В същото време трябва да бъде спазен правилен баланс между интересите на сигурността и правата на задържаните да поддържат контакти с външния свят.

³⁵ Schonenberger and Durmaz

Всяка неоправдана или непропорционална мярка, взета от затворническите власти при прилагането на чл. 33, ал. 2 може да бъде в нарушение с чл. 8 от Европейската конвенция. В светлината на горното чл. 33, ал. 3 изглежда дори още по-тревожен. Неговата формулировка е твърде широка и неясна и по този начин оставя широко поле за тълкуване от страна на затворническите власти по отношение на това какво е “отрицателно влияние”. И оттук, начинът, по който тази разпоредба се прилага на практика от затворническите власти, може лесно да доведе до нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

Проф. Фрид ван Хуф
Десислава Стоичкова, МА